

Waterschapsconcentratie in Noord-Holland¹

De oprichting van Waterschap Het Lange Rond (1977)

12 D. Aten

Inleiding

In samenhang met de gecompliceerde waterhuishouding van ons land werd de waterschapswereld tot voor kort gekenmerkt door een reusachtige bestuurlijke versnippering. Na de Tweede Wereldoorlog telde Nederland 2.859 waterschappen en in 1974 resteerden er nog altijd circa achthonderd. Gedurende de laatste decennia van de vorige eeuw kwam het concentratieproces echter duidelijk in een stroomversnelling. Dit resulteerde in de huidige 53 waterschappen. Noord-Holland vormt geen uitzondering op de zojuist in grote lijnen geschetste ontwikkeling. De provincie telde vanouds naast enkele grote Hoogheemraadschappen ettelijke honderden bestuurlijk zelfstandige polders. Halverwege de negentiende eeuw ging het Provinciaal Bestuur over tot de oprichting van nog meer waterschappen in de vorm van de zogenaamde polderdistricten of bannen. Deze lokale organisaties namen de vaak nog door de gemeenten geregelde invordering van de lasten van de bovenliggende waterschappen over. Voorts beheerden de bannen soms het plaatselijke wegennet. Oprichting van de bannen was nodig doordat de gemeentewet van 1851 geen ruimte meer liet voor de uitvoering van waterschapstaken door gemeentebesturen. Het resultaat van dit alles was dat Noord-Holland in 1931 352 gereglementeerde waterschappen telde.

Aan het begin van de jaren dertig van de vorige eeuw werd evenwel door het provinciaal bestuur een eerste begin gemaakt met de reductie van dit aantal. De concentratiepolitiek stuitte op grote weerstand bij de waterschappen, die gehecht waren aan de eigen autonomie en zelfstandigheid. Ook pogingen van Gedeputeerde Staten (GS) om een einde te maken aan de grote inefficiëntie bij de inning van de waterschapslasten riepen grootscheepse protesten op. Pas aan het begin van de jaren zeventig werd de concentratie werkelijk stevig doorgezet. Hieraan is onverbreekelijk de naam van de gedeputeerde drs. J. van Dis Hzn. verbonden (afb. 1). Hij wist het aantal waterschappen van 187 in 1969 tot zeventien in 1982 – het jaar van zijn aftreden – terug te brengen.

In deze bijdrage worden de concentratiepolitiek van de provincie en de reacties die dit beleid bij de betrokkenen opriep nader belicht. Na een bespreking van dat beleid richten we de blik op de bezwaren van de waterschapswereld. Dit laatste aan de hand van de protesten en alternatieve fusieplannen van de waterschappen in de driehoek Beverwijk, Zaandam en het dorp Petten aan de Hondsbosche Zeewering. Zij gingen in 1977 – nu precies een kwart eeuw geleden – op in het Waterschap Het Lange Rond. Met de stichting van dit Waterschap verdwenen in één klap zevenendertig gereglementeerde waterschappen van het toneel. Daar bevonden zich diverse kleine poldertjes onder, maar ook een grote en belangrijke droogmakerij, de Schermer. Aan de hand van de oprichting van Het Lange Rond zal tenslotte ook nog getracht worden een beeld te geven van de wijze waarop de daadwerkelijke voorbereiding van een dergelijke grote concentratie verliep.

Bij dit alles moet wel direct worden opgemerkt dat Het Lange Rond niet de eerste omvangrijke fusie vormde. Het Waterschap Westfriesland (1973) ging er

¹ De auteur is dank verschuldigd aan drs. H.Th.M. Lambooy die een grotere studie over de waterschapsconcentratie in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal in voorbereiding heeft. Deze zal in november 2002 als achttiende uitgave van de kring van 'Vrienden van de Hondsbosche' verschijnen.

aan vooraf. Bij dit waterschap was het aantal fusiepartners echter beperkt. Bovendien waren deze het op hoofdlijnen onderling eens waardoor de stichting van genoemd waterschap redelijk soepel en vlot zijn beslag kreeg. Waterschap Het Lange Rond vormde daarom de echte vuurdoop voor het beleid van gedeputeerde Van Dis.

De politiek van de kleine stapjes

De eerste aanzet tot concentratie van de Noord-Hollandse polders en bannen moeten we aan het begin van de jaren dertig van de vorige eeuw zoeken.² In 1932 stuurden GS over deze zaak een circulaire naar alle polders en bannen. De stuwende kracht achter dit initiatief was gedeputeerde D. Kooiman, een groot kenner van de Noord-Hollandse waterschapswereld en het waterschapsrecht.³ In de circulaire werd aangegeven dat Provinciale Staten herhaaldelijk de wens hadden uitgesproken “dat de bestaande groote versnippering (...) plaats make voor een meer geconcentreerd beheer”. Zij hadden daarbij vooral de niet minder dan 62 bannen op het oog. Hun taak was zoals gezegd beperkt tot de invordering van de omslagen van enkele bovenliggende waterschappen en lokaal wegebeheer. De opheffing van de bannen zou een stevige besparing opleveren. Alleen al de bestuurskosten beliepen bijvoorbeeld in 1930 bijna 33.000 gulden.⁴ GS vonden dat de inning van de genoemde omslagen gemakkelijk kon worden overgedragen aan het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier te Alkmaar. Dit naar aanleiding van de watersnood van 1916 opgerichte Hoogheemraadschap was in 1921 met zijn werkzaamheden begonnen. Het beheerde het merendeel van de primaire, en de belangrijkste secundaire waterkeringen in Noord-Holland boven het IJ en beschikte over een efficiënte, modern opgezette administratie. Hierbij werd intensief gebruik gemaakt van de Postcheque- en Girodienst. Bovendien beschikte ‘Noordhollands Noorderkwartier’ vanuit zijn taak op het vlak van het onderhoud van dijkwegen over de expertise en het materieel om groot wegenonderhoud uit te voeren. Het kon dus ook deze taak zonder meer van de bannen overnemen.⁵

De Staten plaatsten eveneens vraagtekens bij de vele kleine polders. De provincie telde in er in 1931 maar liefst 152 met een oppervlakte van minder dan driehonderd hectare. Daarom werd naast opheffing van bannen samenvoeging van aan elkaar grenzende polders aangekondigd. Ondertussen moedigden GS de waterschapsbesturen aan uit eigen beweging met voorstellen inzake fusies te komen.⁶

Na de eerste aanzet van 1932 kwam concentratie van de waterschappen herhaaldelijk in de vergaderingen van Provinciale Staten ter sprake. Tegelijkertijd probeerden GS de invordering van de lasten van de polders en bannen in de regio benoorden het Noordzeekanaal bij het al genoemde Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier onder te brengen. Hierdoor kon een aanzienlijke kostenbesparing worden bereikt. Verder waren tijdens de economische crisis van de jaren dertig vele boeren en tuinders achterop geraakt met hun waterschapslasten. Door de in kleine polders vaak sterk persoonlijk geïntereerde verhouding tussen bestuursleden en omslagplichtigen verliep het binnenhalen van de verschuldigde gelden aldaar regelmatig erg moeizaam en traag. In 1940 kwamen GS zelfs met een voorstel tot wijziging van het algemeen reglement van bestuur voor de waterschappen op zodanige wijze dat het college

Afb. 1. Drs. J. van Dis Hzn (rechts) met dijkgraaf L.J. de Ruiter van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland bij de opening van een rioolwaterzuiveringsinstallatie, 1973 (Collectie Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier).

2 Een beknopt overzicht van het provinciaal beleid tot 1947 is te vinden in Rijksarchief in Noord-Holland (RANH) te Haarlem, archieven Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, archief Provinciale Griffie, “Toezicht op Lagere Overheden en bijbehorende commissies, 1943-1989” (PGNH, toezicht LO) inv.nr. 258. Met dank aan Th.P.M. van der Fluit voor zijn behulpzaamheid bij het ter beschikking stellen van genoemde archivalia.

3 Zie over Kooiman H.S. Danner e.a., *...Die water keert; 800 jaar regionale dijkzorg in Hollands Noorderkwartier* (Alkmaar/Edam 1994) 133-134.

4 Circulaire GS, 1932 nr. 113, een exemplaar is te vinden in Regionaal Archief Alkmaar (RAA), archief Egmondermeerpolder (AEP) voorlopig (vl.) inv.nr. 45.

5 Ibidem en G. van der Flier, *Het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier 1920-1945* (Wormerveer 1946) 68, 86-94, 100-101, 131-153, 190-191.

6 Circulaire GS, 1932 nr. 113.

bevoegd zou worden de invordering van de omslag van het ene waterschap op te dragen aan een ander. Daarbij hadden GS nadrukkelijk het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier op het oog.⁷

Het voorstel ontketende een storm van kritiek. Maar liefst 187 waterschappen maakten hun ongenoegen kenbaar. Dit had vooral te maken met vrees voor aantasting van de gekoesterde zelfstandigheid en autonomie. Het bestuur van de Vereniging van Noord-Hollandse Waterschappen (VNHW) – dat binnenskamers positief op het idee van GS had gereageerd – werd zelfs door de leden zo zwaar onder vuur genomen dat het in juni 1941 in zijn geheel aftrad. Op 8 juli 1941 vond tenslotte de beslissende vergadering van Provinciale Staten plaats. Deze liep uit op een nederlaag van GS. Hun plannen inzake de inning van de waterschapslasten werden verworpen. Wel namen de Staten een motie aan waarin GS werden opgedragen een onderzoek in te stellen naar territoriale concentratie van de vele kleine waterschappen. Dit betekende echter in feite een tweede nederlaag voor het college omdat hiermee de hele waterschapsconcentratie tot niet meer dan een onderwerp van studie was gereduceerd.⁸

Het door de Staten verlangde onderzoek nam ettelijke jaren in beslag. Het resulteerde tenslotte in een nota die in november 1946 gereed kwam. Provinciale Staten sloten de discussie over deze nota in juli 1947 af met een uitnodiging aan GS om met voorstellen te komen voor verdere concentratie in de daartoe geëigende gevallen. GS hielden daarbij vast aan de nota. Die stelde dat ieder geval apart moest worden beschouwd. Algemeen richtsnoer was dat de betrokken waterschappen gemeenschappelijke belangen hadden, bijvoorbeeld op het vlak van de bemaling. Dit lag in lijn met het door de waterschappen tijdens een algemene vergadering van de VNHW ingenomen standpunt. In de praktijk kwam het in juli 1947 bepaalde beleid neer op een politiek van kleine stapjes. Er werd weliswaar een serie bannen opgeheven en het kwam tot een reeks kleinschalige polderfusies, maar een drastische reductie van het aantal waterschappen kon op deze manier niet worden bereikt. Begin jaren zestig telde de provincie er dan ook nog altijd 274 (zie tabel 1).⁹

Tabel 1: het aantal waterschappen in de provincie Noord-Holland, 1931-2003.

jaar	aantal
1931	352
1946	309
1961	274
1964	268
1968	193
1975	160
1982	17
1990	15
2003	4

7 Van der Flier, *Noordhollands Noorderkwartier*, 154-157.

8 Ibidem, 157-160; *Alkmaarsche courant*, 9-7-1941; Streekarchief Waterland, Purmerend (SAW), archief Vereniging van Noord-Hollandse Waterschappen (AVNHW), notulen algemene vergadering (not. alg. verg.), 7-10-1940, 16-6-1941. Het archief van de Vereniging is niet geïnventariseerd. Daarom wordt steeds een beschrijving van de gebruikte bescheiden gegeven.

9 RANH, PGNH toezicht LO inv.nr. 258; SAW, AVNHW, not. alg. verg., 23-3-1942.

10 Schagen was eigenaar van een akkerbouwbedrijf in de Beemster. Hij bouwde een indrukwekkende ambtelijke en politieke carrière op. Hij werd heemraad van de Beemster, burgemeester van Oterleek, Schermerhorn en Zuid- en Noord-Schermer en dijkgraaf van het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier. Schagen was van 1954 tot 1969 Statenlid en van 1961 tot 1963 lid van de Tweede Kamer, zie Danner e.a., *...Die water keert*, 136-137.

11 Zie over Ir. De Borst: F.J. Kranenburg e.a. (red.), *100 jaar trouwe dienst. Provinciale Waterstaat van Noord-Holland 1881-1981* (Amsterdam 1981) 35-36.

Nieuw provinciaal beleid en de 'Diepdelvers'

Pas aan het einde van de jaren zestig kwam het tot bijstelling van het voorzichtige beleid. In dit proces speelde het lid van Provinciale Staten Sijt Schagen een belangrijke rol.¹⁰ Hij kwam in 1960 naar aanleiding van een rapport van Ir. G.J. de Borst, hoofdingenieur-directeur van Provinciale Waterstaat, met zware kritiek op de afwachtende opstelling van GS.¹¹ Dit rapport adviseerde in wezen continuatie van de in 1947 uitgezette lijn. Toen het in de waterstaats- en wegencommissie van Provinciale Staten aan de orde kwam, stelde Schagen dat het in de kern om de vraag ging of de concentratie aan toevalligheden werd overgelaten of dat deze bewust bevorderd moest worden, desnoods tegen de wil van de betrokkenen in. Ging het zoals voorgesteld in het rapport verder, dan zouden er over vijftig à zestig jaar nog steeds kleine waterschappen zijn. Hij wenste een "positiever beleid". Alleen grote waterschappen zouden immers in staat zijn de technische en administratieve

ontwikkelingen bij te houden. GS schaarden zich echter onverkort achter het door de gedeputeerde P. Blaauwboer verdedigde rapport, hoewel het college herziening van het in 1947 vastgestelde beleid niet uitsloot als de voortschrijdende ontwikkelingen dat vereisten.¹²

De grenzen van de mogelijkheden van de oude, vertrouwde waterschappen werden in de volgende jaren steeds duidelijker zichtbaar. Het ontbrak de besturen van vele poldertjes gewoon aan de kennis en de financiële armslag om grote ruil- en herverkavelingen en massale stadsuitbreidingen in goede banen te leiden. Zij vormden geen gelijkwaardige gesprekspartner meer en waren overgeleverd aan door derden betaalde ingenieursbureaus en andere deskundigen. Schagen bleef dan ook hameren op een meer actieve opstelling. In een vergadering van Provinciale Staten van januari 1968 viel hij de verantwoordelijke gedeputeerde mr. F.C. Vorstman weer aan op de naar zijn zin veel te traag verlopende concentratie. Vorstman verdedigde zich door er op te wijzen dat er tussen 1964 en 1968 zo'n vijfenzeventig waterschappen waren opgeheven (zie tabel 1). Er was dus de laatste jaren wel degelijk het nodige bereikt. Hij kondigde tenslotte aan met een nota over de hele kwestie te zullen komen.¹³

Ondertussen had de institutie van het waterschap ook de belangstelling van de regering getrokken. Dit vloeide voort uit een sinds de watersnoodramp van 1953 telkens weer opblaiende discussie over de positie van de waterschappen. Minister van Verkeer en Waterstaat J.A. Bakker stelde tenslotte in november 1968 een staatscommissie, de Studiecommissie Waterschappen, in.¹⁴ De opdracht van de studiecommissie was "functie en structuur van de waterschappen te onderzoeken, daarbij mede de verhouding van deze instellingen tot andere openbare lichamen in aanmerking nemend, en dienaangaande aanbevelingen te doen".¹⁵ Het ging dus om fundamentele vraagstukken rond de positie van het waterschap in het staatsbestel. De commissie werd daarom bekend als de 'Diepde lverscommissie'.¹⁶ Onder de Diepdelvers bevond zich een aantal zwaargewichten uit de waterschapswereld, enkele hooggeplaatste ambtenaren en diverse experts. Voorzitter was de Commissaris der Koningin in de provincie Noord-Holland, mr. F.J. Kranenburg.

Los van deze ontwikkelingen op het nationale vlak, werkte gedeputeerde Vorstman onderwijl in Noord-Holland aan de toegezegde nota. Die kwam in het voorjaar van 1969 gereed. In het *Concentratie van waterschappen in Noord-Holland* getitelde stuk werd vastgesteld dat een groot aantal waterschappen gewoon te klein was. GS wilden daarom komen tot dertig waterschappen met een oppervlakte van tienduizend tot twintigduizend hectare. Bij dergelijke waterschappen kon men een goed geoutilleerde administratie en technische dienst verwachten. Op een bij de nota gevoegde kaart gaven GS concreet aan hoe de nieuwe waterschapsindeling eruit moest zien. Zij beseften heel goed dat hun plannen niet op veel bijval van de betrokkenen konden rekenen. Hierover stelde het college in de nota:

"Concentratie zal zeker niet altijd de instemming hebben van de belanghebbenden, integendeel, veel weerstand kan worden verwacht. Daarbij zal menigmaal een beroep op de historie worden gedaan om een bestaande situatie, die o.i. niet meer aan de eisen van deze tijd beantwoordt, te handhaven. De noodzakelijke geachte concentraties zullen op deze en dergelijke bezwaren echter niet mogen afstuiten".¹⁷

Provinciale Staten bespraken de nota op 2 juni 1969. Vorstman hoefde het stuk nauwelijks te verdedigen. De aanneming betekende vooral een triomf voor Schagen die ook de nodige weerstand uit de waterschapswereld verwachtte. "Er is (...) moed voor nodig om je – als bestuurder – zelf overbodig te maken. Maar laten we de zaak zó doorsudderden, dan betekenen de waterschappen aanstonds niets meer, omdat zij volkomen machteloos zijn", aldus Schagen in de regionale pers.¹⁸

De nota van 1969 vormde een van de laatste wapenfeiten van Vorstman. Hij droeg namelijk een jaar later de portefeuille waterschappen en waterstaatsaangelegenheden over aan drs. J. van Dis Hzn. Gedeputeerde Van Dis was de man die de komende jaren de waterschapsconcentratie daadwerkelijk van de grond tilde. Het is daarom goed iets langer bij hem stil te staan. Jan van Dis

12 RANH, PGNH, toezicht LO inv. nr. 258.

13 Ibidem.

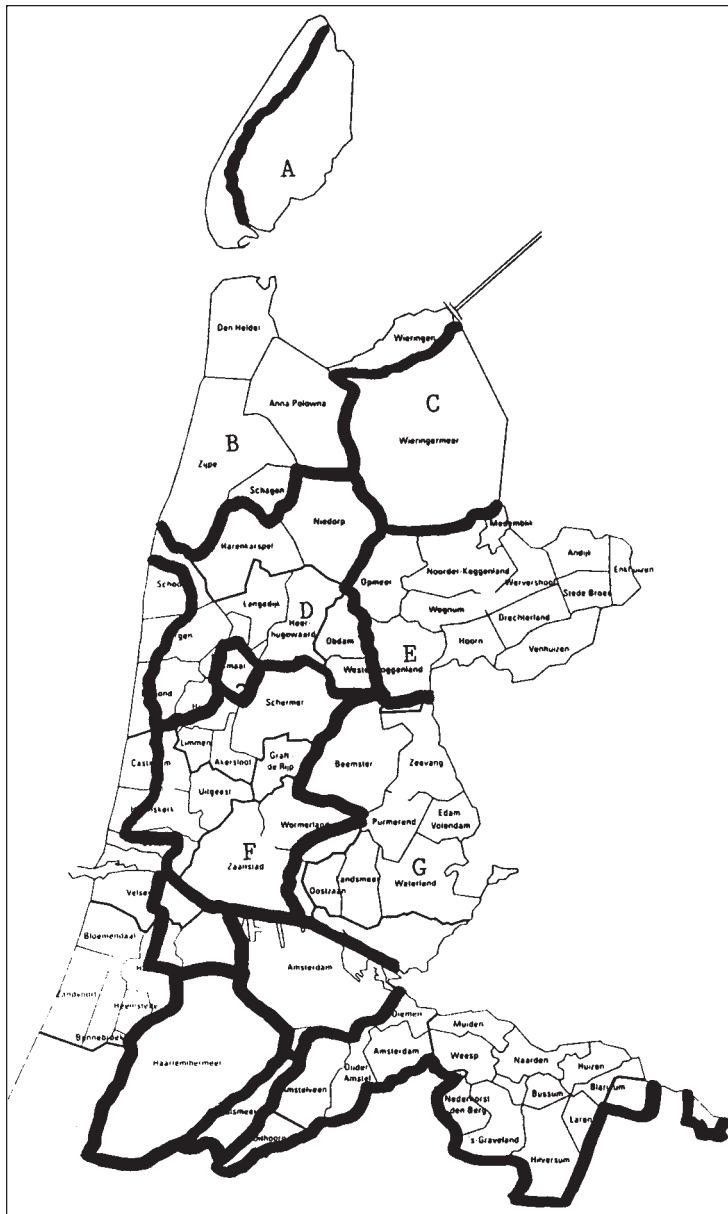
14 Rede mej. mr. A.P. Schilthuis voor de algemene vergadering van de VNHW, zie SAW, AVNHW, not. alg. verg., 24-5-1973.

15 *Het waterschap en zijn toekomst; rapport van de Studiecommissie Waterschappen* (Den Haag 1974) 8.

16 Kwade tongen beweerden overigens dat deze bijnaam voortkwam uit het feit dat de commissie onderzoek en wel zo diep dat men er niets meer van hoorde.

17 Exemplaren van de nota zijn onder andere te vinden in RAA, archief Schermerpolder (ASP) inv.nr. 136; RANH, PGNH, toezicht LO inv.nr. 258.

18 *Alkmaarsche courant*, 3-6-1969.

Kaart 1. De nota van 1972 voorzag in de vorming van zeven waterschappen in Noord-Holland benoorden het Noordzeekanaal, aangegeven met de letters A-G. Het grootste deel van de centraal in het gebied gelegen gemeente Alkmaar was tegen deze tijd ontvolgd.

19 Zie over Van Dis *Alkmaarsche courant*, 4-6-1970, 15 en 18-5-1982, 1-10-1983; *Nieuwe Noordhollandse courant*, 1-10-1983. Een uitgebreide terugblik van de gedeputeerde op de concentratie is opgenomen in Kranenburg e.a., *100 jaar*, 65-77. Met dank aan H.Th.M. Lambooi.

20 RANH, PGNH, toezicht LO inv. nrs. 168, 258.

21 Ibidem, inv.nr. 168.

22 Deze gedachte was reeds eerder naar voren gebracht door mr. dr. J.P. Winse-mius, dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van Delfland.

was afkomstig uit West-Brabant en studeerde economische geografie te Rotterdam. Tijdens de oorlog was hij actief in het verzet. Vanaf 1950 werkte Van Dis (CHU) in de leiding van de NCRV. Politieke ervaring deed hij op in de gemeenteraad van Hilversum. In krantenberichten wordt hij neergezet als een korte, gedrongen man met een ijzeren doorzettingsvermogen. Discussies moesten bij hem echt ergens over gaan en hij vocht ze graag op het scherp van de snede uit. Van Dis trad in mei 1982 uit de politiek terug. Hij overleed eind september 1983 op drieënzestigjarige leeftijd na een kort ziekbed.¹⁹

Het was Van Dis duidelijk dat de door Vorstman voorgestelde dertig waterschappen zeker op de langere termijn te klein waren om de overall in de samenleving met een sneltreinvaart doorgaande schaalvergroting bij te benen. In de zomer van 1971 gaf hij dan ook aan nog veel grotere concentraties met een oppervlakte van rond de dertigduizend hectare te overwegen. Alleen bij eenheden van dit formaat kon men voldoende financieel draagvlak verwachten voor een 'full-time' dijkgraaf ondersteund door een goede ambtelijke staf. De gedeputeerde wilde toe naar een situatie van negen van dergelijke waterschappen – waarvan de grenzen zoveel mogelijk samenvielen met de toenmalige streekplangebieden – naast de grote Hoogheemraadschappen (zie kaart 1). In december 1971 gingen GS met zijn visie akkoord. Onder zware druk van de betrokken waterschappen schortten Provinciale Staten in mei 1972 echter de behandeling van de voordracht inzake de nieuwe waterschapsindeling op. Veel verschil maakte dit niet, want de voortaan als het discussie- of praatstuk-Van Dis betitelde nota kwam in wezen neer op een bijstelling van de in 1969 door de Staten geaccepteerde

politiek. Er was zodoende hoe dan ook voldoende basis om op de voorgestelde weg verder te gaan.²⁰

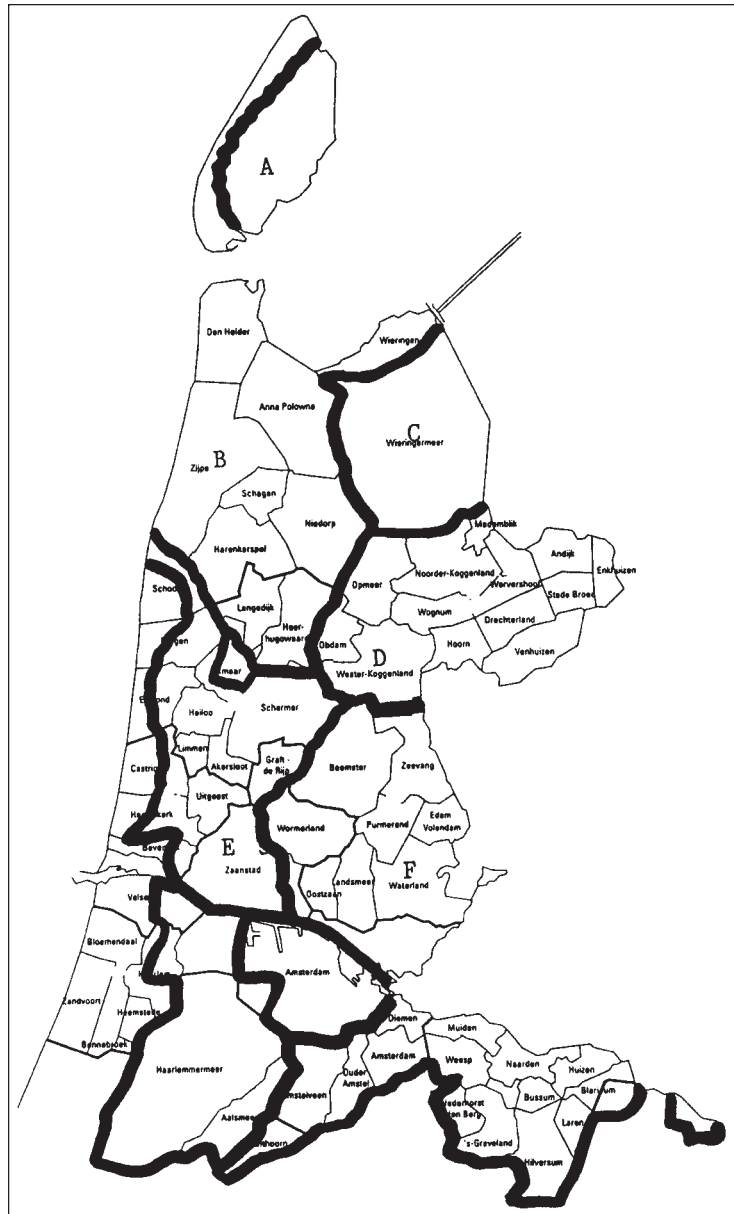
De plannen van de gedeputeerde maakten een felle reactie in de waterschapswereld los. De VNHW drong tijdens een overleg in augustus 1972 aan op meer inspraak door middel van de instelling van een Centrale Beraadsgroep (CB) ter overkoepeling van het ondertussen opgestarte fusieproces. In de CB moesten de betrokken waterschappen zitting hebben. Van Dis had hier geen bezwaar tegen, maar stelde wel dat het niet over de grondslagen moest gaan. Daar was de Diepdelderscommissie voor. Bovendien mocht er geen verdraging optreden. Voor een door de waterschappen verlangd onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar de concentratie voelde hij tenslotte niets. De VNHW en de ambtenaren van de griffie waren deskundig genoeg.²¹

De werkzaamheden van de CB resulteerden in een interimnota die in december 1975 naar GS ging. In de nota werd meteen een reactie gegeven op het in 1974 uitgebrachte rapport van de Diepdelders, *Het waterschap en zijn toekomst*. Kranenburg *cum suis* stelden een indeling van hoofdwaterschappen voor – twee à drie per provincie – met daaronder kleinere binnenwaterschappen.²² De Diepdelders lieten de mogelijkheid open dat het hoofdwaterschap reglementerende bevoegdheden kreeg

over de ingelezen waterschappen. Daar wilde de CB – die verder veel lof had voor het werk van Kranenburgs commissie – niets van weten. GS waren het hier mee eens. Het kwam er immers op neer dat de Diepdelvers de ene functionele democratie wilden belasten met het toezicht op de andere functionele democratie. GS vonden dat dit toezicht bij de algemene democratie – de provincie dus – thuishoorde.²³

De interimnota van de CB vormde het uitgangspunt voor een derde concentratienota aan Provinciale Staten. Hierin werd duidelijk gesteld dat de CB voor de nieuwe waterschappen een oppervlakte van 17.500 hectare in verstedelijkte en dertigduizend hectare in plattelandgebieden als de ondergrens beschouwde. Op een kaart werd de gewenste indeling aangegeven (zie kaart 2). Door de inrichting van afdelingen wilde men waar nodig de afstand ingeland-bestuur tot aanvaardbare proporties terug brengen. Provinciale Staten aanvaardden de nota in oktober 1976.²⁴

De acceptatie van het beleid van gedeputeerde Van Dis door de waterschappen ging zeker niet zonder slag of stoot. Over het algemeen begreep men wel dat grotere eenheden noodzakelijk waren. Dit nam echter niet weg dat er verschillend werd gedacht over de omvang en de grenzen van de nieuwe waterschappen. Verder was er wrevel over het gebrek aan inspraak bij de totstandkoming van de politiek van de provincie. Het bijzonder doortastende optreden van gedeputeerde Van Dis droeg ook het nodige aan de onvrede bij. In de volgende paragraaf zullen de protesten en de andersoortige tegenacties van met name de 37 waterschappen langs de duinkant tussen Beverwijk en Petten en rond het Alkmaardermeer nader worden belicht. Deze gingen zoals gezegd in 1977 op in Waterschap Het Lange Rond.

17

Kaart 2. In de nota van 1976 werd de vorming van zes waterschappen in de regio benoorden het Noordzeekanaal voorgesteld, aangegeven met de letters

Protesten en alternatieve concentratieplannen²⁵

Reeds bij de bespreking van de concentratienota van Vorstman in 1969 door Provinciale Staten lieten de waterschapsbesturen van zich horen door het indienen van een motie waarin zij hun ongerustheid kenbaar maakten.²⁶ De gedeputeerde lichtte zijn nota persoonlijk toe tijdens de algemene vergadering van de VNHW van juni 1969. De voorzitter introduceerde hem met de woorden “U hebt vandaag iets weg van Daniël, die de leeuwenkuil inging. Het zij tot bemoediging dat genoemde Daniël er levend uit is gekomen”.²⁷ De discussie viel echter uitgesproken lauw uit. Men zag wel in dat de tijd grotere eenheden eiste. Dit nam niet weg dat Vorstman op de man af gevraagd werd of een waterschap verplicht was mee te werken. De gedeputeerde antwoordde hierop dat Provinciale Staten het laatste woord hadden en beloofde verder ruime gelegenheid tot inspraak.²⁸

Toen de provincie in de herfst van hetzelfde jaar langs de duinkant een begin met de uitvoering van de nota wilde maken, namen de besturen van de waterschappen aldaar direct contact met elkaar op. GS wilden in deze regio eerst enkele kleinere

²³ *Het waterschap en zijn toekomst*, 33; RANH, PGNH, toezicht LO inv.nr. 259. De CB was na de interimnota van 1975 eigenlijk klaar. Na dit jaar kwam hij nog slechts enkele malen bijeen. In 1984 volgde de officiële opheffing waarbij de VNHW zijn rol als algemeen overlegorgaan overnam (RANH, PGNH, toezicht LO inv.nr. 168).

²⁴ RANH, PGNH, toezicht LO inv. nr. 258; *Nota bestuurlijke reorganisatie van waterschappen in Noord-Holland* (Provinciale Staten, oktober 1976); *Alkmaarsche courant*, 26-10-1976.

²⁵ Waar niet anders aangegeven is het onderstaande gebaseerd op enkele grote dossiers in de archieven van de Schermer, zie RAA, ASP inv.nrs. 136-141; AEP vl. inv.nrs. 45-46.

²⁶ RANH, PGNH, toezicht LO inv. nr. 258.

²⁷ SAW, AVNHW, not. alg. verg., 12-6-1969.

fusies tot stand te brengen als voorspel op de vorming van het geplande grote waterschap tussen Beverwijk en Petten. Eind november 1969 kwamen de betrokken polders met een schriftelijke reactie. Hoewel ze het liefst zelfstandig wilden blijven, was er begrip voor het streven van de provincie. Men wilde daarom proberen op vrijwillige basis tot een concentratie te komen. Daar was aanzienlijk meer animo voor te vinden en er werd een concreet voorstel in deze richting gedaan. Verder werd de hulp van de VNHW ingeroepen. Die liet in april 1970 een brief uitgaan waarin de waterschappen werden aangemoedigd zelf initiatieven te ontplooiën. Op die manier konden wellicht van bovenaf opgelegde fusies worden vermeden. In het voorjaar van 1971 drongen de eerste berichten over de door Van Dis voorgestane zeer sterke reductie van het aantal waterschappen tot de polderbesturen door. Tijdens een bijzondere algemene vergadering ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de VNHW in juni 1971 gaf de gedeputeerde trouwens zelf tijdens zijn feestrede aan dat er in Haarlem gedacht werd aan eenheden van circa dertigduizend hectare. Van de oude, vertrouwde structuur dreigde dus echt niets meer over te blijven. F. Berkhouwer, dijkgraaf van de polder Geestmerambacht, en A. Barendregt, dijkgraaf van de Schermer, kwamen als reactie op de berichten uit Haarlem in juli 1971 met een discussiestuk getiteld *Denkbeelden over de toekomst van de waterschappen in het gebied van de Schermerboezem c.a.* Hierin werd concentratielosgekoppeld van de kwestie van te geringe bestuurskracht en technische kennis. In deze bezwaren kon gemakkelijk worden voorzien door verlening van bijstand door een versterkte technische dienst van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen. De polders langs de duinkant schaarden zich direct achter de ideeën van de twee dijkgraven. GS besloten in maart 1972 over de *Denkbeelden*. Het college zag er niets in. 'Uitwaterende Sluizen' had geen taak op het terrein van de waterkering en de wegen en bijgevolg beschikte zijn technische dienst niet over de vereiste expertise. Verder vreesden GS dat het Hoogheemraadschap zich via de verlening van bijstand en adviezen op het terrein van het beleid van de kleinere waterschappen zou begeven en dat werd ongewenst geacht.²⁹

Barendregt en Berkhouwer vormden ook de kopstukken van de 'gespreksgroep waterschapskoncentratie', door de pers de 'club der verontrusten' gedoopt. Hieraan namen ook de inmiddels in beweging gekomen waterschappen in de Kop van Noord-Holland deel. In augustus en september 1971 organiseerde de gespreksgroep grote vergaderingen van vertegenwoordigers van de gealarmeerde polders. Nadat Van Dis op 24 januari 1972 het bestuur van de VNHW officieel op de hoogte had gesteld van de inhoud van zijn nota, belegde deze organisatie op 8 mei 1972 een grote buitengewone vergadering in Krasnapolsky te Amsterdam.³⁰ De gedeputeerde werd uitgenodigd om zijn plannen nader toe te lichten. Hij stelde de hiervoor al genoemde argumenten voor concentratie aan de orde en weerlegde meteen enkele kritiekpunten als de algemeen gevreesde kostenstijging en het risico van vervaging van het contact tussen het bestuur en de ingelanden. Hij eindigde met een woord van waardering voor de waterschappen in oostelijk West-Friesland die ondertussen zelf concentratie hadden aangekaart.

Na de rede van Van Dis volgde een forumdiscussie. Vervolgens gaf de voorzitter aan F. Berkhouwer van de gespreksgroep het woord. Berkhouwer wees erop dat de nota van 1969 zonder enige discussie met de waterschappen tot stand was gekomen. Dat GS binnen twee jaar een nieuw voorstel presenteren, toonde duidelijk aan dat het hele concentratiebeleid onvoldoende was gefundeerd. Hij sprak verder zijn bevreesing uit over het feit dat het provinciaal bestuur door ging met het uit de grond stampen van een nieuwe waterschapsstructuur zonder het rapport van de Diepdelvers af te wachten. De gespreksgroep was wel bereid mee te werken, maar dan moest de concentratie niet op onbewezen stellingen zijn gebaseerd. Berkhouwer opperde ook nog bezwaren tegen het koppelen van de nieuwe waterschappen aan de streekplangebieden. Niet die gebieden, maar de waterhuishouding moest de doorslag geven bij de bepaling van de grenzen. Hij diende tenslotte een motie in waarin het bestuur van de VNHW werd gevraagd bij de provincie op een degelijk wetenschappelijk onderzoek aan te dringen en in afwachting van de uitslag de concentratie op te schorten. Voorts vroeg hij om de al

28 Ibidem, zie ook *Nieuwe Noord-Hollandse courant*, 13-6-1969; *Schager courant*, 13-6-1969.

29 PGNH, toezicht LO inv.nr. 258; RAA, AEP vl.inv.nr. 45; SAW, AVHNW, notulen alg. vergadering, 7-6-1971.

30 SAW, AVNHW, notulen alg. vergadering, 8-5-1972.

willigde daar prompt een bijkans smekend gedaan verzoek van F. Berkhouwer in om het daadwerkelijk in gang zetten van het fusieproces tot na een in november verwachte rede van Kranenburg uit te stellen. In die toespraak zouden de eerste bevindingen van de Diepdelvers worden gepresenteerd. Herhaaldelijk klaagde Van Dis, breeduit gezeten achter een tafel op het toneel, dat hem geen serieus tegenspel werd geleverd. Volgens Volkert J. Nobel, verslaggever van de *Alkmaarsche courant*, pruttelde een volkomen schaakmat gezette polderbestuurder na afloop “verdomd als ’t niet waar is, maar die Van Dis is inderdaad een forse doordouwer, wat moet je nou met zo’n man?”³²

Op 14 september vond een soortgelijke voorlichtingsavond plaats te Uitgeest voor de waterschappen rond het Alkmaardermeer. Die had een heel ander verloop. Er werd namelijk een alternatief concentratieplan door de twaalf dijkgraven van de waterschappen van de Kalverpolder in de Zaanstreek tot en met de Schermer bij Van Dis op tafel gelegd. Aan dit alternatief was gedurende de zomer van 1972 op initiatief van Barendregt hard gewerkt. Het was enkele dagen eerder in het monumentale polderhuis van de Schermer aan de pers gepresenteerd. De regio van de twaalf vormde het groene midden ofwel ‘de Groene Long’ van Holland boven het Noordzeekanaal (zie kaart 3). Het gebied was bij elkaar 10.500 hectare groot en het was vrij van stedelijke bebouwing en dat zou zo blijven ook omdat de urbanisatie zich vooral langs de randen – in Alkmaar, de Zaanstreek en Purmerend – voltrok. De twaalf dijkgraven vonden dat in deze situatie de vorming van één enkel waterschap voor de betrokken regio voor de hand lag. Dat zou zich versterkt met recreatieve voorzieningen voor de omliggende bebouwde gebieden moeten bezighouden. Grote nadruk werd verder gelegd op het zonder functieverlies doorgeven van het polderland aan het nageslacht. Een van de geestelijke vaders van het plan, prof.dr.ir. W. Schermerhorn, verklaarde dat “hier de enige kans [ligt] om dit unieke polderlandschap levend te houden. Een polderland waarin de boeren degraderen tot parkwachters met een pet op, is immers niet echt”.³³

Van Dis verklaarde te Uitgeest blij te zijn dat er vanuit de waterschapswereld eindelijk weerwerk op niveau werd geleverd. Hij zag voorts tal van aantrekkelijke elementen in het plan. Met name de aandacht voor recreatie waardeerde hij positief. Wel vond hij het gebied met ruim tienduizend hectare te klein voor een slagkrachtig waterschap. Bovendien was het idee van de Groene Long naar zijn smaak teveel gebaseerd op de angst van de agrariër voor de verstedelijking, op de tegenstelling tussen de stad en het platteland.

Aangemoedigd door de gunstige reactie van de gedeputeerde gingen de twaalf van de Groene Long als echt samenwerkingsorgaan ter voorbereiding van de concentratie en bespreking van andere gemeenschappelijke problemen verder. In september 1972 werd op voorstel van de naast Schermerhorn ook nauw bij de plannen betrokken ir. G.J. Slijkhuis, directeur van het technisch bureau van de Unie van Waterschappen, een dagelijks bestuur ingesteld onder voorzitterschap van gangmaker Barendregt. Slijkhuis nam het secretarisschap op zich.

Op 6 november 1972 presenteerde Kranenburg eindelijk tijdens de algemene vergadering van de Unie van Waterschappen te Utrecht de door Berkhouwer en anderen lang verwachte eerste bevindingen van zijn studiegroep. Kranenburgs rede werd aandachtig beluisterd door een bijna duizendkoppig publiek van waterschapsbestuurders. Hij vertelde dat de commissie onderwijl circa honderd maal had vergaderd en bij elkaar ongeveer zevenhonderd bladzijden tikwerk geproduceerd. De ‘brainstorm club’ van de Diepdelvers had unaniem besloten dat waterschappen moesten blijven. Ze moesten zich echter wel in hun doelstellingen beperken. Waterschappen konden een hartig woordje gaan meespreken op terreinen als recreatie en ruimtelijke ordening, maar dat was bij gemeenten en provincies in betere handen. Die waren in staat genoemde taakvelden in algemeen beleid in te passen. Verder ontvouwde hij de al besproken gedachte van een structuur met hoofd- en ingelezen waterschappen. Kranenburgs rede werd zelfs door het NOS-journaal opgepikt. Dat besteedde dezelfde avond welgeteld zestig seconden aandacht aan de Diepdelvers.³⁴

32 *Alkmaarsche courant*, 17-8-1972.

33 *Alkmaarsche courant*, 14-9-1972; PGNH, toezicht LO inv.nr. 267.

34 Zie voor een verslag van de vergadering ook *Alkmaarsche courant*, 7-11-1972. Een afschrift van de tekst van het televisie-interview bevindt zich in RAA, ASP inv.nr. 136.

Waterschap het Lange Rond krijgt vorm³⁵

Van Dis hield woord aan dijkgraaf Barendregt. Hij wachtte met het daadwerkelijk in gang zetten van het fusieproces tot na de rede van Kranenburg. Welgeteld drie dagen later riep hij vertegenwoordigers van de bij de concentratie rond het Alkmaardermeer betrokken waterschappen voor het eerst bijeen. De rede van de voorzitter van de Diepdelders werd uitgebreid besproken. Van Dis vond dat hoe dan ook met de concentratie moest worden doorgegaan. Fusie tot een groter verband was noodzakelijk wilden de waterschappen een rol blijven spelen. Kranenburg had verder niets gezegd over de omvang van de 'inliggende' waterschappen onder het hoofdwaterschap. Hoe groter dat inliggende waterschap was, hoe sterker zijn positie, aldus Van Dis. Uiteindelijk werd besloten een drietal werkgroepen in te stellen, namelijk:

- een studiegroep onder voorzitterschap van Van Dis waarin vertegenwoordigers uit de besturen van alle betrokken polders zitting hadden. Deze had tot taak de hoofdlijnen van het te vormen waterschap uit te zetten.
- een ambtelijke werkgroep bestaande uit een serie secretarissen van de waterschappen en ambtenaren van de provincie onder leiding van drs. S. Reidsma van de griffie, tevens een van de drie secretarissen van de Diepdelderscommissie. De werkgroep was verantwoordelijk voor de uitwerking van de richtlijnen van de studiegroep.
- Een kleine contactgroep die de vorderingen van de ambtelijke werkgroep moest beoordelen. De studiegroep vond men hiervoor te groot en te log. Voorzitter was wederom Van Dis.

De gedeputeerde hield dus in de studie- en contactgroep die de lijn uitzetten de touwtjes strak in handen. Voorts betrof hij A. Barendregt uitgebreid bij de gang van zaken. Dit was een verstandige zet. Van Dis beseftte dat Barendregt de taal van de achterban sprak en de invloed en het gezag bezat om daar de fusie te verdedigen en te verkopen.³⁶

In januari 1973 kwam dijkgraaf T. Wentink van de Uitgeester- en Heemskerkerbroekpolder tenslotte nog met een nota waarin de bij de duinwaterschappen levende inzichten omtrent de concentratie uiteen werden gezet. Wentink stelde onder andere voor om samen te gaan met de waterschappen van de Groene Long en het Noordzeekanaalgebied. De CB besprak zowel de nota-Wentink als de Groene Long-nota tijdens zijn tweede vergadering in februari 1973. Er werden allerlei overeenkomsten geconstateerd. Zo bepleitten zowel Wentink als Barendregt *cum suis* de oprichting van heemraadschappen bestaande uit enkele binnen- of deelwaterschappen. De CB besloot daarom de studiegroep Alkmaardermeer en omstreken samen met zijn tegenhanger voor de noordelijke duinrand bijeen te roepen. Dit resulteerde in een opdracht aan de ambtelijke werkgroep – welke werd uitgebreid met vertegenwoordigers van de duinwaterschappen – tot voorbereiding van de concentratie van de polders in de duinstreek met de burens rond het Alkmaardermeer. Ook de contactgroep werd met enkele vertegenwoordigers van de duinkant uitgebreid. Zo kreeg iets wat leek op het latere Waterschap Lange Rond voorzichtig vorm.³⁷

In het najaar van 1973 lag er een concept van een structuurschets voor het nieuwe heemraadschap klaar. Het zou zoals gezegd gaan bestaan uit de noordelijke en zuidelijke duinwaterschappen, de waterschappen in de Zaanstreek en langs het Noordzeekanaal en de waterschappen rond het Alkmaardermeer in de vorm van een iets ingekrompen Groene Long. Deze regio's zouden meteen de vier afdelingen van de nieuwe organisatie gaan vormen. De uitwerking van de structuurschets ging in januari 1974 van start. Er kwamen subwerkgroepen voor de bepaling van de exacte begrenzingen en de indeling van het waterschap in kiesdistricten alsmede de regeling van de omslag. Een zeer moeilijk punt vormde de positie van de afdelingen. Barendregt wenste dat die publiekrechtelijke bevoegdheden zouden krijgen. Wentink was het hier volkomen mee eens en hamerde ook nog op het recht van iedere afdeling om een eigen begroting op te stellen. Van Dis gaf in een vergadering van de studiegroep van 26 juni 1975 aan hier niets voor te voelen. De

³⁵ Behalve waar anders aangegeven is deze paragraaf gebaseerd op RAA, ASP inv.nrs. 136-141; AEP vl.inv.nrs. 45-46.

³⁶ Mededelingen van L. van der Laan, secretaris van de polder Westzaan en naderhand de eerste secretaris van Waterschap Het Lange Rond, in een interview gehouden in januari 2002 door de huidige dijkgraaf van Het Lange Rond, drs. Th.C.M. de Roos-Van Rooden. Met dank aan mw. De Roos voor het ter beschikking stellen van het verslag van dit interview.

³⁷ Zie ook: T. Wentink Dzn., *Requiem voor een polder. Een terugblik in de historie van de laatste eeuw van het Waterschap De Uitgeester en Heemskerkerbroek* (Heemskerk 1976) 192-193, 204-205.

dat de provincie als initiatiefnemer van de concentratie in ieder geval de financiële consequenties – de wachtgelden dus – voor haar rekening moest nemen. Ook de VC zelf diende hierover een bezwaarschrift in.

In augustus ging het definitieve ontwerp-reglement naar Provinciale Staten. De bepaling omtrent de wachtgelden was ongewijzigd gehandhaafd. Verder werd nu niet meer van ‘heemraadschap’, maar van ‘waterschap’ gesproken, mogelijk om in lijn te blijven met het drie jaar eerder opgerichte Waterschap Westfriesland. Op 13 september 1976 vond de beslissende vergadering van Provinciale Staten plaats. Er bestond zowel bij leden van het CDA, de VVD en de PvdA moeite met de wachtgeldregeling. L.J.A. Vollebregt (CDA) vond het onredelijk dat deze last compleet bij het nieuwe waterschap kwam te liggen. De provincie moest minstens een gedeelte – hij dacht aan zeventig procent – voor haar rekening nemen en hij dreigde met een motie in deze zin. Van Dis verklaarde hierop na ruggespraak met gedeputeerde Laan van financiën de zaak in nadere overweging te willen nemen omdat hij de billijkheid van het motief wel kon onderschrijven. Vollebregt zag na deze verklaring van zijn motie af.⁴⁰

VVD-woordvoerder en bekend streekhistoricus J.J. Schilstra sprak verder van “een dramatische dag, omdat er sprake is van een dramatische fase in de geschiedenis van de waterschappen in Noord-Holland”.⁴¹ Dat vond Van Dis toch al te teatraal, “de held sterft niet, het waterschap blijft”. Ook voor het voorstel van Schilstra om de invoeringsdatum een jaar op te schuiven omdat het te concentreren gebied geen eenheid vormde, voelde Van Dis niets. Die eenheid moest inderdaad nog groeien, maar onderwijl kon het nieuwe waterschap niet in het luchtledige blijven hangen. Het besluit van Provinciale Staten verkreeg op 5 januari 1977 de Koninklijke goedkeuring. GS besloten op 1 februari tot publicatie van het reglement van bestuur in het *Provinciaal Blad*. Het trad met terugwerkende kracht op 1 januari 1977 in werking. De eerste dijkgraaf van het nieuwe waterschap werd A. Barendregt.⁴²

Besluit: de trein rijdt verder

Bij de oprichting van Het Lange Rond was Van Dis reeds druk bezig met een serie andere concentraties. In westelijk West-Friesland en de kop van Noord-Holland wilde hij een groot waterschap vormen. De Westfriesse waterschappen stelden echter voor de fusie tot het gebied binnen de Westfriesse Omringdijk te beperken.⁴³ Dit denkbeeld werd door de provincie overgenomen. Uiteindelijk kwam op deze manier op 1 januari 1980 in westelijk West-Friesland het Waterschap Groot-Geestmerambacht tot stand. Op dezelfde datum fuseerden alle waterschappen in de kop van Noord-Holland met uitzondering van het Heemraadschap de Wieringermeer en het Waterschap Texel tot het Waterschap de Aangedijkte Landen en Wieringen. Een jaar later volgden alle waterschappen in Waterland en de Zeevang. Zij gingen op in het Waterschap De Waterlanden.

Hiermee was het eindpunt nog niet bereikt. In 1994 volgde de opheffing van de Wieringermeer en Texel. Zij fuseerden dat jaar met ‘De Aangedijkte Landen’ tot het Waterschap Hollands Kroon (zie kaart 4). Een jaar eerder waren de twee Hoogheemraadschappen boven het Noordzeekanaal – ‘Uitwaterende Sluizen’ en ‘Noordhollands Noorderkwartier’ – al samen gegaan in het Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier.

In de regio bezuiden het Noordzeekanaal verdwenen de kleine polders op 1 januari 1979 van het toneel. Toen gingen in het Waterschap Groot-Haarlemmermeer de polders in het Noord-Hollandse deel van het Hoogheemraadschap van Rijnland op. De ruim dertig waterschappen tussen Uithoorn en Hilversum fuseerden op dezelfde datum in het Waterschap Drecht en Vecht.⁴⁴ Momenteel resteren er in Noord-Holland onder het Noordzeekanaal naast het Hoogheemraadschap van Rijnland twee grote organisaties, namelijk het al genoemde Waterschap Groot-Haarlemmermeer en het Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht. Bij de oprichting van dit laatste Hoogheemraadschap in 1997 werkten de provincies Noord- en Zuid-Holland en Utrecht eendrachtig samen omdat de nieuwe

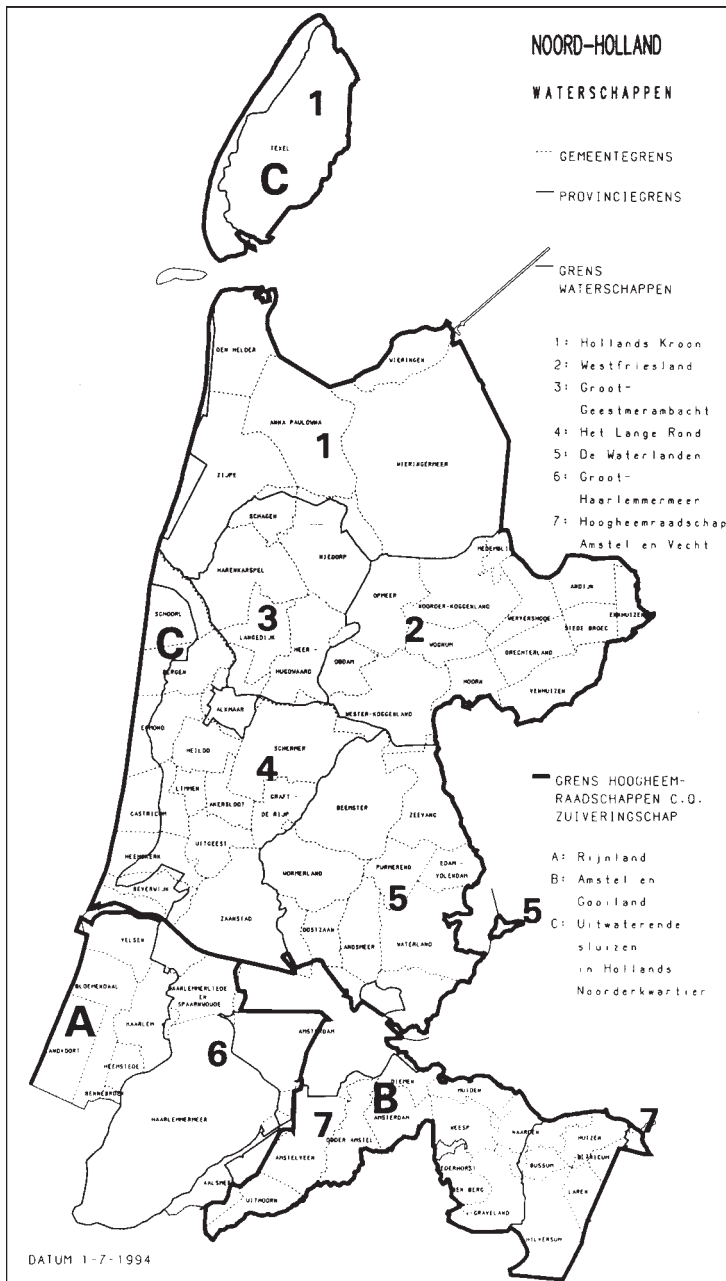
40 RANH, PGNH, toezicht LO inv. nrs. 258, 267.

41 Zie over Schilstra: M. Joustra, H.Th. M. Lambooy, B. Veer, *‘De schoonheid van de eenvoud’*. Johan Schilstra, de Hondsbosche en de invasie van 1799 (vijftiende uitgave kring van ‘Vrienden van de Hondsbosche’ 1999) 3-7.

42 *Alkmaarsche courant*, 14-9-1976; *Provinciaal Blad van Noord-Holland* 1977 nr. 12.

43 Zie W.E. Goelema, *Groot-Geestmerambacht. Een waterschapskroniek* (Warmenhuizen 1990) 91, 99, 107.

44 Kranenburg e.a., *100 jaar*, 97-98.

Kaart 4. De Noord-Hollandse waterschappen in 1994. Ontleend aan *Provinciale almanak voor Noord-Holland* (uitgave Suurland Falkplan bv Eindhoven 1994).

organisatie een grensoverschrijdende omvang kreeg.

Aan deze hele ontwikkeling is onverbreekelijk de naam van gedeputeerde J. van Dis verbonden. Hij drukte in één klap een uit de Middeleeuwen stammende lappendeken de twintigste eeuw in. Daarvoor moesten grote weerstanden worden overwonnen. De gehechtheid aan eeuwenoude instellingen, vrees voor lastenstijgingen en het verloren gaan van het nauwe, lokale contact tussen ingeland en bestuurder speelden hierbij steeds een belangrijke rol. In 1976 kreeg Van Dis bij wijze van protest in de Beemster zelfs een blok gebakken polderklei cadeau. De gedeputeerde liet zich hierdoor echter absoluut niet uit het veld slaan en zette door. Commissaris der Koningin drs. R.J. de Wit stelde terecht bij het afscheid van J. van Dis in 1982: "U gaat echt als vader van het Noordhollandse waterschapsbestel de geschiedenis in. En dat is een groot compliment".⁴⁵

Momenteel staan de zes waterschappen in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal voor de volgende stap in het reeds voor Tweede Wereldoorlog ingezette fusieproces. Per 1 januari 2003 gaan zij samen in één grote nieuwe organisatie, die Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier gaat heten. Met deze concentratie nadert ook voor de VNHW het einde. De meer dan tachtig jaar oude Vereniging heft zichzelf binnenkort op bij gebrek aan leden.

45 *Alkmaarsche Courant*, 18-5-1982.